

Table of Contents

٢	سب، کنیه و القاب
٢	تولد و شهادت
٤	گرایش شیعیان
٤	جایگاه امام در مدینه
٥	سفر به خراسان
٥	منابع

سب، کنیه و القاب

علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب، کنیه اش، ابوالحسن و مشهورترین لقبش رضا است. برخی منابع گفته اند مأمون لقب رضا را به او داد؛^{۱۱} ولی در روایتی از امام جواد(ع) آمده است که این لقب از سوی خداوند به پدرش داده شده است.^{۱۲} لصابر، رضی و وفی از دیگر القاب آن حضرت است.^{۱۳}

تولد و شهادت

زادروزش را پنجشنبه یا جمعه ۱۱ ذی القعدة، یاذی الحجّه و یا ربیع الاول سال ۱۴۸ یا ۱۵۳ ق نقل کرده اند.^{۱۴} کلینی سال تولدش را ۱۴۸ ق نقل کرده.^{۱۵} بیشتر علماء و مورخین با کلینی هم عقیده اند.^{۱۶}

شهادتش را جمعه یا دوشنبه آخر ماه صفر، یا ۱۷ صفر، یا ۲۱ رمضان، یا ۱۸ جمادی الاولی، یا ۲۳ ذی القعدة، یا آخر آن، در سال ۲۰۲، یا ۲۰۳، یا ۲۰۶ ق نقل کرده اند.^{۱۷} کلینی، وفاتش را در ماه صفر سال ۲۰۳ ق. در ۵۵ سالگی ذکر می کند.^{۱۸} لطبق نظر بیشتر علماء و مورخین سال شهادت حضرت، ۲۰۳ ق بوده است.^{۱۹} لطبرسی روز شهادت را در آخر ماه صفر نقل می کند.^{۲۰}

در سن حضرت نیز با توجه به اختلاف در تاریخ ولادت و شهادت، اختلاف پیش آمده است که از ۴۷ تا ۵۷ سال گفته شده است.^{۲۱} لطبق قول اکثریت مذکور در مورد ولادت و وفات، سن وی ۵۵ سال بوده است.

مادر

تصویری از بقعه منسوب به نجمه خاتون مادر امام رضا علیه السلام در مشریه ام ابراهیم در مدینه منوره قبل از تخریب

مادر امام رضا کنیزی از اهالی نوبه بوده است.^{۱۲} که با نام‌های مختلفی از او یاد شده است. گفته شده است هنگامی که امام کاظم (ع) مالک وی شد، او را تکتم نامید^{۱۳} و وقتی امام رضا (ع) را به دنیا آورد، امام کاظم (ع) او را طاهره نامید.^{۱۴} شیخ صدوق گفته است که عده‌ای نام مادر امام رضا (ع) را سکن نوبیه روایت کرده‌اند. همچنین اروی، نجمه، سمانه، نیز نامیده شده است و کنیه‌اش ام البنین بوده است.^{۱۵}

در روایتی آمده که مادر امام رضا کنیزی پاک و پرهیزگار به نام نجمه بود که حمیده مادر امام موسی کاظم وی را خرید و به پسرش بخشید و بعد از ولادت حضرت رضا او را طاهره نامید.^{۱۶}

همسران

همسر امام رضا سبیکه نام داشت^{۱۷} که گفته شده از خاندان ماریه قبطیه همسر پیامبر (ص)، بوده است.^{۱۸} در برخی از منابع تاریخی، همسر دیگری نیز برای امام رضا (ع) ذکر شده است: مأمون به امام رضا (ع) پیشنهاد داد که با دخترش «ام حبیب» یا «ام حبیبه» ازدواج کند و امام نیز پذیرفت.^{۱۹} لطبری این ازدواج را در حوادث سال ۲۰۲ ق یاد می‌کند.^{۲۰} گفته‌اند که هدف مأمون از این کار، نزدیکی بیشتر به امام رضا (ع) و نفوذ به خانه وی جهت اطلاع از برنامه‌هایش بوده است.^{۲۱} لسیوطی نیز، از تزویج دختر مأمون با امام رضا (ع) یاد می‌کند ولی اسم آن دختر را ذکر نمی‌کند.^{۲۲}

بارگاه امامزاده حسین فرزند امام رضا (ع) در شهر قزوین

فرزندان

درباره تعداد و اسامی فرزندان امام رضا اختلاف است. برخی فرزندان ایشان را پنج پسر و یک دختر نوشته‌اند، به نام‌های محمد قانع، حسن، جعفر، ابراهیم، حسین و عایشه.^{۲۳} لسیط بن جوزی برای وی چهار پسر به نام‌های محمد (ابو جعفر ثانی)، جعفر، ابو محمد حسن، ابراهیم، و یک دختر، بدون ذکر اسم، یاد می‌کند.^{۲۴} گفته شده فرزندی از آن حضرت که دو سال یا کمتر داشته در قزوین مدفون شده است که گفته می‌شود امامزاده حسین کنونی قزوین همان است. بنابر روایتی امام در سال ۱۹۳ به این شهر مسافرتی داشته است.^{۲۵} مفید، غیر از محمد بن علی فرزندی برای وی نمی‌شناسد.^{۲۶} ابن شهر آشوب و طبرسی، نیز بر همین عقیده‌اند.^{۲۷} لبرخی، از دختری به نام فاطمه برای وی سخن گفته‌اند.^{۲۸}

امامت

امام رضا پس از شهادت پدرش امام کاظم در سال ۱۸۳ق امامت را عهده‌دار شد؛ مدت امامت آن حضرت ۲۰ سال (۱۸۳-۲۰۳ق) بود که با خلافت هارون الرشید، محمد امین (حدود ۵ سال)، مأمون (۵ سال) همزمان شد.^{۱۲۹}

راویانی همچون داود بن کثیر رقی، محمد بن اسحاق بن عمار، علی بن یقطین، نعیم قابوسی، حسین بن مختار، زیاد بن مروان، المخزومی، داود بن سلیمان، نصر بن قابوس، داود بن زربی، یزید بن سلیط و محمد بن سنان احادیثی از موسی بن جعفر درباره امامت امام رضا(ع) نقل کرده‌اند از این قرارند:^{۱۳۰}

همچنین مقبولیت امام رضا (ع) در میان شیعیان و برتری علمی و اخلاقی وی را، ثابت کننده امامت او می‌دانند. هرچند که وضعیت مسأله امامت در اواخر زندگی موسی بن جعفر (ع) بسیار پیچیده بود اما بیشتر اصحاب امام کاظم (ع) جانشینی امام رضا (ع) را پذیرفتند.^{۱۳۱}

گرایش شیعیان

نوشتار اصلی: واقفیه

پس از شهادت امام هفتم، بیشتر شیعیان با توجه به وصیت امام(ع) و دلایل و شواهد دیگر، امامت فرزند ایشان، علی بن موسی الرضا (ع) را پذیرفتند و وی را به عنوان امام هشتم تأیید نمودند. این دسته که بزرگان اصحاب امام کاظم (ع) را هم شامل می‌شد به نام قطعیه مشهور شدند.^{۱۳۲} ولی گروه دیگری از اصحاب امام هفتم(ع) بنا به دلایلی، از اعتراف به امامت علی بن موسی الرضا (ع) سرباز زده و در امامت حضرت موسی بن جعفر (ع) توقف کردند. آنان اظهار می‌داشتند که موسی بن جعفر (ع) آخرین امام است و کسی را به امامت تعیین نکرده و یا دست کم ما از آن آگاه نیستیم. این گروه واقفیه (یا واقفه) نامیده شدند .

جایگاه امام در مدینه

امام رضا حدود هفده سال (۱۸۳-۲۰۰ یا ۲۰۱) از دوره امامت خود را در مدینه حضور داشت و از جایگاه ویژه‌ای در میان مردم برخوردار بود. خود امام در گفتگویی که با مأمون درباره ولایتعهدی داشت، در توصیف این دوره گفته است :

همانا ولایت عهدی هیچ امتیازی را بر من نیفزود. هنگامی که من در مدینه بودم فرمان من در شرق و غرب نافذ بود و وقتی سوار بر مرکب خود، از کوچه‌های مدینه عبور می‌کردم، کسی عزیزتر از من نبود

در مورد جایگاه علمی امام در مدینه نیز از خود ایشان نقل شده است :

من در مسجد پیامبر می‌نشستم و دانشمندانی که در مدینه بودند، هرگاه در مسئله‌ای درمی‌ماندند، همگی به من ارجاع می‌دادند و مسائل‌شان را نزد من می‌فرستادند و من به آنها پاسخ می‌دادم.^{۱۳۴}

سفر به خراسان

هجرت امام رضا(ع) از مدینه به مرو در سال ۲۰۰^{۳۵} لیا ۲۰۱ قمری^{۳۶} لیبود. به گزارش یعقوبی مأمون، امام رضا را از مدینه به خراسان آورد و فرستاده وی جهت آوردن حضرت به خراسان، رجاء بن ابی ضحاک خویشاوند فضل به سهل بود. حضرت را از راه بصره آوردند تا به مرو رسیدند.^{۳۷} لبه عقیده برخی مأمون مسیر مشخصی برای سفر امام رضا به مرو انتخاب کرد تا آن حضرت از مراکز شیعه‌نشین عبور نکند، زیرا از اجتماع شیعیان بر گرد امام می‌ترسید. او دستور داد تا حضرت را از مسیر کوفه نیاورند بلکه از طریق بصره، خوزستان و فارس، به نیشابور بیاورند.^{۳۸} ۱

مسیر حرکت طبق کتاب اطلس شیعه چنین بوده است: مدینه، نقره، هوسجه، نباح، حفر ابوموسی، بصره، اهواز، بهبهان، اصطخر، ابرقوه، ده شیر (فراشاه)، یزد، خرائق، رباط پشت بام، نیشابور، قدمگاه، ده سرخ، طوس، سرخس، مرو.^{۳۹} لبه گزارش‌شیخ مفید مأموران مأمون، امام رضا (ع) و برخی از بنی‌هاشم را از مسیر بصره به مرو آوردند. مأمون آن‌ها را در خانه‌ای و امام رضا را در خانه‌ای دیگر جای داد و او را اکرام کرد.^{۴۰} ۱

منابع

این شهر آشوب. المناقب	قم. علامه. ۱۳۷۹ق
دائرة المعارف تشیع	ج ۱. تهران بنیاد اسلامی. ۱۳۷۶ش
جعفریان. رسول. حیات فکری و سیاسی امامان	قم. انصاریان. ۱۳۷۶ش
جعفریان. رسول. اطلس شیعه	تهران. سازمان جغرافیایی نیرو مسلح